ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ІРПІНСЬКИЙ ЮРИДИЧНИЙ ЧАСОПИС

Науковий журнал

Випуск 2 (9)

Ірпінь ● ДПУ ● 2022

ISSN 2617-4154
УДК 34:33(477)(08)

Засновник: Університет державної фіскальної служби України
Заснований 2018 року
Продовжуване видання (виходить у міру накопичення матеріалу)
Мови видання: українська, англійська
Свідоцтво про Державну реєстрацію друкованого засобами масової інформації:
Серія КВ № 23215-13055ПР від 22.03.2018
Рекомендовано до друку та поширення через мережу «Інтернет» рішенням Вченої ради
Державного податкового університету (протокол № 4 від 27.10.2022)

Редакційна колегія: д-р юрид. наук, професор *В. В. Топчій* (голов. ред.); канд. юрид. наук, доцент *О. М. Бодунова* (заст. голов. ред.); д-р юрид. наук, с.н.с. *Н. Б. Новицька* (заст. голов. ред.); канд. юрид. наук, доцент *Н. А. Лугіна* (відп. секретар); д-р юрид. наук, доцент, *Ю. І. Аністратенко*; д-р юрид. наук, професор *В. Т. Білоус*; д-р юрид. наук, професор *С. В. Бобровник*; д-р юрид. наук, професор *О. Г. Боднарчук*; д-р юрид. наук, професор *Л. М. Касьяненко*; д-р юрид. наук, професор *О. Є. Костюченко*; д-р юрид. наук, професор *Н. А. Литвин*; д-р юрид. наук, професор *Т. О. Мацелик*; д-р юрид. наук, професор *Н. В. Никитченко*; д-р юрид. наук, професор *А. М. Новицький*; канд. юрид. наук, доцент *Л. В. Омельчук*; д-р юрид. наук, професор *О. П. Рябченко*; д-р юрид. наук, доцент *Ю. Ю. Рябченко*; д-р юрид. наук, професор *П. В. Цимбал*; д-р юрид. наук, професор *І. В. Чеховська*; д-р юрид. наук, професор *А. Є. Шевченко*; д-р юрид. наук, професор *Асар Іса огли Садигов* (Азербайджан).

Ірпінський юридичний часопис : науковий журнал / редкол. : В. В. Топчій (голов. ред.) та ін. – Ірпінь : Державний податковий університет, 2022. – Випуск 2 (9). – 214 с. – (Серія : право).

У виданні вміщені наукові статті, присвячені актуальним проблемам юридичної науки та практики.

Науковий журнал започатковано з метою опублікування результатів наукових досліджень проблем правової науки, теоретико-прикладних проблем правового забезпечення фіскальної політики держави, удосконалення законодавства та правозастосування.

Для науковців, викладачів, аспірантів, студентів та всіх, хто цікавиться проблемами теорії права та правозастосування.

Науковий журнал індексується в Google Scholar,

Національною бібліотекою України імені В. І. Вернадського.

Розміщений на відкритій інформаційній платформі OJS Державного податкового університету.

DOI (digital object identifier) – цифровий індикатор об’єкта привласнюється науковим статтям видання.

Редакція журналу веде систематичну роботу із включення наукового видання до міжнародних електронних бібліотек, каталогів та наукометричних баз даних з метою входження в світовий науковий інформаційний простір, підвищення рейтингу журналу та індексів цитування його авторів. Наразі редколегія провадить роботу щодо входження збірника у Scopus та Web of Science.

Адреса редакційної колегії:
Україна, 08201, Ірпінь, Київська обл., вул. Університетська, 31,
e-mail: irpin-yur-chas@ukr.net

Використання опублікованих у збірнику матеріалів дозволяється за умови обов’язкового посилання на джерело інформації.

У разі посилання на матеріали збірника наукових праць «Ірпінський юридичний часопис» потрібно використовувати транслітеровану назву «Irpinskyi yurydychnyi chasopys», або «Irpin legal chronicles».

© Державний податковий університет, 2022

STATE TAX UNIVERSITY

IRPIN LEGAL CHRONICLLES

The Scientific Journal

Issue 2 (9)

Irpin ● STU ● 2022

ISSN 2617-4154
UDC 34:33(477)(08)

Founder: University of the State Fiscal Service of Ukraine
The scientific journal «Irpin legal chroniclles» was founded in 2018

Continued edition (released with the accumulation of material)
Languages of edition: Ukrainian, English

The certificate of state registration of the printed mass media:
KV № 23215-13055PR, 22.03.2018

Recommended for printing and Internet distribution by the decision of the
Academic Council of the State Tax University (protocol № 4, 27.10.2022)

Editorial Board: Dr., Professor *V. V. Topchiy* (Editor-in-chief); Ph.D. in Law, Docent *O. M. Bodunova* (deputy Ed.); senior researcher *N. B. Novytska* (deputy Ed.); Ph.D. in Law, Docent, *N. A. Lugina* (co-ed.); Dr., Associate Professor, *Yu. I. Anistratenko*; Dr., Professor *V. T. Bilous*; Dr., Professor *S. V. Bobrovnik*; Dr., Professor *O. G. Bodnarchuk*; Dr., Professor *L. M. Kas'yanenko*; Dr., Professor *O. E. Kostyuchenko*; Dr., Professor *N. A. Lytvyn*; Dr., Professor *T. O. Matselyk*; Dr., Professor *N. V. Nikitchenko*; Dr., Professor *A. M. Novytsky*; Ph.D. in Law, Docent *L. V. Omelchuk*; Dr., Professor *O. P. Ryabchenko*; Dr., Associate Professor *Yu. Yu. Ryabchenko*; Dr., Professor *P. V. Tsymbal*; Dr., Professor *I. V. Chekhovska*; Dr., Professor *A. Eu. Shevchenko*; Dr., Professor *Asar Isa ogly Sadygov* (Azerbaijan).

Irpin legal chroniclles : The Scientific Journal / Editorial Board : V. V. Topchiy (Editor-in-chief) and others. – Irpin : State Tax University, 2022. – Issue 2 (9). – 214 p. – (Series : Law).

The edition contains scientific articles devoted to the actual problems of legal science and practice.

The scientific journal was founded with the purpose of publishing the results of researches on problems of legal science, theoretical and applied problems of legal provision of the state fiscal policy, improvement of legislation and law enforcement.

The journal is intended for researchers, lecturers, postgraduates, students and anyone who is interested in law theory and law enforcement.

The Scientific Journal is indexed by Google Scholar,

V. I. Vernadsky National Library of Ukraine.

The scientific journal is located on the open information platform OJS of the State Tax University.

DOI digital object identifier is assigned to the scientific articles of the edition.

The editorial board carries out systematic work on integration of the scientific edition to the international electronic libraries, catalogs and scientometric databases with the purpose of entering the world scientific information space, increasing the rating of the journal and the citation indices of its authors. The editorial board is currently working on the inclusion of the scientific journal in Scopus and Web of Science.

Address of the editorial board:
31, Universitetskaya str., Irpin, Kyiv region, Ukraine, 08201
e-mail: irpin-yur-chas@ukr.net

The use of the materials published in the journal is allowed in case of obligatory referring to an information source.

Referring to the materials of the scientific journal «Irpin legal chroniclles» one must use the transliterated title «Irpinskyi yurydychnyi chasopys» or «Irpin legal chroniclles».

© State Tax University, 2022

ЗМІСТ

Теорія та історія держави і права; конституційне право

Мірзаєва Е.
Роль міжнародних неурядових організацій у вирішенні глобальних проблем 9

Бодунова О. М., Хмизова О. В.
Розуміння правотворчості та нормотворчості в контексті проєкту
Закону України «Про правотворчу діяльність» 17

Вавринчук А. С.
Вплив концепції європейського правового консенсусу на адаптацію
правової системи України до права Європейського Союзу 24

Жидовцев А. В.
Історико-правова характеристика діяльності органів юстиції УСРР–УРСР
у 1920-х – 1930-х роках на Донеччині і Луганщині 36

Санжаров В. А., Мацелик М. О., Санжарова Г. Ф.
Внесок В'єннського собору 1311–1312 років у розвиток
середньовічного канонічного права 47

Тимченко Л. Д., Кононенко В. П.
Стале фінансування та безпека у контексті політики ЄС 57

Цивільне право і цивільний процес; трудове право;
сімейне право; міжнародне приватне право

Коротюк О. В.
Особливості правового статусу нотаріуса як медіатора 67

Лаговська Н. В.
Проблеми захисту прав власності під час воєнного стану в Україні 78

Адміністративне право і процес; фінансове право;
інформаційне право

Аністратенко Ю. І.
Сутність, особливості та принципи бюджетного процесу на сучасному етапі 86

Гарбінська-Руденко А. В., Іващук С. П., Шевченко К. І.
Правові засади функціонування бюджетної системи України
в реаліях воєнного стану 95

Новицька Н. Б., Петрик В. М., Кудико В. М.
Пропаганда, диверсифікація громадської думки,
психологічний тиск та поширення чуток як методи ведення
спеціальних інформаційних операцій рф проти України 105

Яцик Т. П.
Інформаційно-економічна безпека як запорука убезпечення від рейдерства 114

Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право

Білько І. П.
Домашнє насильство стосовно жінок і принцип недискримінації:
аналіз практики Європейського суду з прав людини 120
Білько О. П.
Порівняльно-правовий аналіз кредитно-фінансових
кримінальних правопорушень за кримінальним законодавством України
та зарубіжних держав 130
Лопащук Д. І.
Методологічні засади кримінально-правової охорони
зовнішньоекономічної діяльності 141

Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Білько Т. О.
Розслідування кримінальних правопорушень у сфері банківської діяльності
та особливості співпраці слідчих підрозділів національної поліції України
з правоохоронними органами інших держав під час їх розслідування 146
Бодунова О. М., Смородінова М. В.
Інститут дізнання: вітчизняна і світова практика 156
Дідківська Г. В., Ільченко С. Ю.
Сучасні проблеми у криміналістиці 163
Кузьменко О. В.
Особливості криміналістичної характеристики незаконного
використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги,
благодійних пожертв або безоплатної допомоги 171
Лазебний А. М., Теслицький А. А.
Особливості та правове регулювання практичної реалізації
положень КПК України щодо скасування запобіжного заходу для проходження
військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період 179
Лазебний А. М., Щербина А. А.
Біологічні сліди людини як підказка у розкритті злочинів 187
Лугіна Н. А., Бондаренко А. М.
Практичні аспекти розслідування кіберзлочинності – європейський досвід 195
Топчій В. В., Свінцицький А. В.
Методологічні засади забезпечення участі осіб
під час кримінального провадження 204

CONTENTS

Theory and history of state and law; constitutional law

Elnara Mirzayeva
Role of international non-governmental organizations
in the solving global problems 9

Bodunova O., Khmyzova O.
Understanding law-making and norm-making in the context
of the draft law «On law-making activities» 17

Vavrynchuk A.
An effect of the European legal consensus conception on the adaptation
of the legal system of Ukraine to the law of the European Union 24

Zhydovtsev A.
Historical and legal characteristics of the activities of the justice bodies of the
Ukrainian SSR–USSR in the 1920s and 1930s in Donetsk and Luhansk regions 36

Sanzharov V., Macelyk M., Sanzharova G.
The Contribution of the Council of Vienne in 1311–1312 to the Development
of Medieval Canon Law 47

Tymchenko L., Kononenko V.
Sustainable financing and security in the context of EU policy 57

Civil law and civil procedure; family law; international private law

Korotiuk O.
Features of the legal status of the notary as a mediator 67

Lagovska N.
Problems of property rights protection during martial law in Ukraine 78

Administrative law and process; financial law; informational law

Anistratenko J.
Essence, features and principles of the budget process at the present stage 86

Harbinska-Rudenko A., Ivashchuk S., Shevchenko K.
Legal principles of the functioning of the budget system of Ukraine
in the realities of military status 95

N. Novytska, V. Petrik, V. Kudiko
Propaganda, diversification of public opinion, psychological pressure
and spread of rumors as methods of conducting special information operations
of the russia against Ukraine 105

Yatsyk T.
Informational and economic security as a Guarantee to security against raiding 114

Criminal law and criminology; penal law

Bilko I.
Domestic Violence against Women and the Principle of Non-Discrimination: Analysis of the Practice of the European Court of Human Rights 120
Bilko O.
Comparative legal analysis of credit and financial criminal offenses according to the criminal legislation of Ukraine and foreign countries 130
Lopashchuk D.
Methodological principles of criminal protection of foreign economic activity 141

Criminal procedure and criminalistics; forensic examination; operational-search activity

Bilko T.
Investigation of criminal offences in the field of bank activity and feature of cooperation of inquisitional subdivisions of national police Ukraine with law enforcement authorities of other states at their investigation 146
Bodunova O., Smorodinova M.
Institute of inquest: domestic and global practice 156
Didkivska G., Ilchenko S.
Modern problems in criminology 163
Kuzmenko O.
Peculiarities of the criminalistics characteristics of the illegal use for profit of humanitarian aid, charitable donations or free assistance 171
Lazebniy A., Teslytskiy A.
Peculiarities and legal regulation of the practical implementation of the provisions of the Criminal Procedure Code of Ukraine regarding the cancellation of a preventive measure for military service under conscription during mobilization, for a special period 179
Lazebnyi A., Shcherbyna A.
Biological traces of a person as a clue in solving crimes 187
Luhina N., Bondarenko A.
Practical aspects of cybercrime investigation – European experience 195
Topchiy V., Svintsytskyi A.
Methodological principles for ensuring the participation of persons during criminal proceedings 204

УДК 343.125
DOI 10.33244/2617-4154.2(9).2022.204-213

В. В. Топчій,
д-р юрид. наук, професор,
заслужений юрист України,
Державний податковий університет
e-mail: tv1959@ukr.net
ORCID ID 0000-0003-4596-6469;
А. В. Свінцицький,
канд. юрид. наук, директор,
Український науково-дослідний інститут
спеціальної техніки та судових експертиз
Служби безпеки України
e-mail: 30.07@nusta.edu.ua
ORCID ID 0000-0002-2562-8852

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УЧАСТІ ОСІБ ПІД ЧАС КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

У статті розглянуто методи, які використовуються у процесі дослідження проблеми процесуального забезпечення участі осіб у кримінальному провадженні. Зазначено, що процесуальне забезпечення участі осіб у кримінальному провадженні є відносно новим інститутом кримінального процесу, а відтак потребує поглибленого наукового пізнання. Саме методологія пізнання права дає новий погляд на розуміння сутності процесуального забезпечення участі осіб у кримінальному провадженні. Отже, методологія дає можливість сприяння розвитку теорії і практики реалізації права, зокрема його трансформації та удосконалення.

Розглядаючи питання методології процесуального забезпечення участі осіб у кримінальному провадженні визначено, що доцільно використовувати багаторівневий підхід, більшою мірою використовуються загальні методи наукового пізнання – аналіз і синтез, сходження від абстрактного до конкретного тощо (філософська методологія); загальні для багатьох наук, міждисциплінарні методи пізнання – системний та організаційний аналіз, кібернетичний, синергетичний підходи тощо (загальнонаукова методологія); теорія і методи конкретної науки, галузі знань; методика, сукупність операцій і процедур, що використовуються у конкретних дослідженнях.

© Топчій В. В., Свінцицький А. В., 2022

Встановлено, що поширеним є використання системного підходу, в основі якого лежить дослідження певного об'єкта як цілісної системи, що має внутрішню структуру, поділяється на складові елементи, і завдання дослідника полягає у тому, щоб визначити їх кількість, порядок організації, зв'язки та взаємодію між ними. У нашому випадку інститут процесуального забезпечення участі осіб у кримінальному провадженні є досить широким поняттям і включає у себе велику сукупність як примусових, так і непримусових заходів. Саме тому використання системного методу дозволяє представити власну класифікацію таких заходів за різними критеріями.

Доведено, що методологія процесуального забезпечення участі осіб у кримінальному провадженні відіграє значну роль у сприйнятті нових змін реальної сучасної кримінальної процесуальної політики. Методологія пізнання і перетворення сучасного українського права, ґрунтуючись на результатах попередніх кримінальних процесуальних досліджень, дає нам новий погляд на розуміння цього явища, його реальної сутності. Вона включає в себе сукупність загальнонаукових та спеціально-юридичних методів пізнання, які використовуються певною мірою. Найбільшими поширеними методами, які використовуються під час дослідження процесуального забезпечення участі осіб у кримінальному провадженні, є індукції, дедукції, системний, структурно-функціональний.

Ключові слова: *кримінальне провадження, кримінальний процес, процесуальне забезпечення осіб у кримінальному провадженні, примусові заходи, зобов'язання, методологія, системний метод, структурно-функціональний метод*

Метою цього дослідження є теоретичне обґрунтування методологічних підходів дослідження процесуального забезпечення участі осіб у кримінальному провадженні.

Постановка проблеми. Методологічна забезпеченість науки, точність методів наукових досліджень допомагає дослідникам відшукувати нові шляхи пізнання процесів і явищ, що вивчаються, їх адекватного відображення в системі наукових знань. Жодна галузь науки не може існувати чи розвиватися без методологічної бази. Невипадково сьогодні методологія наукових досліджень у праві набуває значної культурної цінності для сучасного суспільного розвитку та належить до фундаментальних проблем вітчизняної юридичної науки [1].

Процесуальне забезпечення участі осіб у кримінальному провадженні є відносно новим інститутом кримінального процесу, а відтак потребує поглибленого наукового пізнання. Саме методологія пізнання права дає новий погляд на розуміння сутності процесуального забезпечення участі осіб у кримінальному провадженні. Отже, методологія дає можливість сприяння розвитку теорії і практики реалізації права, зокрема його трансформації та удосконалення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Суттєву роль у дослідженні методологічних основ дослідження різних кримінальних процесуальних інститутів посідають праці відомих вітчизняних і зарубіжних учених, зокрема: О. Бандури, Г. Гребенькова, Л. Заморської, М. Костицького, В. Кравця, Г. Лук'янової, В. Миронова, В. Моісеєва, В. Нерсесянца, Н. Оніщенка, В. Пазенка, М. Панова, П. Рабіновича,

В. Селіванова, С. Сливки, В. Смирнова, І. Тіміуш, Ю. Тихонравова, О. Тихомирова та інших.

Проте складність, багатогранність наукового дослідження забезпечення участі осіб у кримінальному провадженні призводять до необхідності застосування як загальнонаукових, так і спеціально-юридичних методів наукового пізнання, а отже, є актуальним питанням сучасної кримінальної процесуальної науки.

Виклад основного матеріалу. Загалом варто розпочати з того, що поняття «методологія» неоднозначно розуміється у сучасній науці. У широкому розумінні слова методологія – це теорія людської діяльності, «це діяльність пізнання, мислення або, якщо говорити точніше, вся діяльність людства, включаючи сюди не лише власне пізнання, але й виробництво. Можна зазначити, що методологія ... є теорією людської діяльності» [2, с. 6]. У вузькому розумінні методологія – це система різноманітних методів, прийомів і способів дослідження тієї чи іншої наукової проблеми. Варто зазначити, що саме вузьке трактування методології використовується у зарубіжних країнах.

Найбільш поширеним у науці є багаторівневий підхід, більшою мірою використовуються загальні методи наукового пізнання – аналіз і синтез, сходження від абстрактного до конкретного тощо (філософська методологія); загальні для багатьох наук, міждисциплінарні методи пізнання – системний та організаційний аналіз, кібернетичний, синергетичний підходи тощо (загальнонаукова методологія); теорія і методи конкретної науки, галузі знань; методика, сукупність операцій і процедур, що використовуються у конкретних дослідженнях.

Як слушно зауважив М. І. Панов, наука кримінального процесу, як і кожна юридична наука, не створює й не може створювати деякої «самостійної» чи «відокремленої» методології. Вона має ґрунтуватися на загальнотеоретичних положеннях методології теорії пізнання як філософської науки (чи теорії пізнання як її розділу), використовувати їх з метою здійснення досліджень свого власного і специфічного об’єкта (предмета) пізнання [3]. Саме тому вважаємо, що загальнологічні методи аналізу, синтезу, узагальнення, індукції процесуального забезпечення участі осіб у кримінальному провадженні є необхідними у використанні, адже їх основним завданням є виділення (аналіз) кожної її функції, а також вивчення їх реалізації у притаманних для них взаємозв’язках і взаємовпливах (синтез та узагальнення).

На основі дослідження якогось окремо взятого аспекту процесуального забезпечення участі осіб у кримінальному провадженні можна робити висновок про постійне, таке саме функціонування усієї системи (індукція). Специфіка застосування цього методу полягає у тому, що на основі існуючих фактів чи результатів реалізації заходів процесуального забезпечення участі осіб у кримінальному провадженні можна зробити аргументоване припущення про те, як це буде працювати взагалі, при інших вихідних даних і в іншій ситуації (наприклад, під час зміни законодавства). Такий висновок випливає з індуктивних закономірностей: в основі всіх подій та взаємозв’язків у сфері протидії злочинності повинна лежати постійно функціонуюча модель кримінальної процесуальної політики.

Метод дедукції (сходження від загального до конкретного) в сукупності, наприклад з історико-правовим методом, є незамінним у процесі вивчення становлення та розвитку законодавства щодо процесуального забезпечення участі осіб у кримінальному провадженні. Недарма видатні науковці досить часто досліджують кримінальну процесуальну політику як складову всієї державної політики. Досліджуючи в такий спосіб особливості функціонування кримінальної процесуальної політики (загальне) й описуючи її функції, вони зазвичай не виділяли окремо інститут процесуального забезпечення участі осіб у кримінальному провадженні, або, як тоді визначалося, примусових заходів (конкретне). Однак їх позиції щодо політики в цілому будуть справедливими і для її напрямів, у цьому випадку – кримінальної процесуальної політики, адже якщо якесь твердження є справедливим для усієї системи, то воно буде таким і для усіх її інститутів.

Крім того, важливим є застосування системного підходу як наукового методу пізнання права. Практично всі автори наукової літератури з теорії держави та права відносять цей прийом дослідження до групи спеціальних методів. Системно-структурний, або, як його ще називають, системний метод, розуміється М. І. Байтіним як сукупність методологічних підходів, прийомів і принципів вивчення та конструювання держави і права багатьох державно-правових явищ як систем [4, с. 26].

Ще Г. Гегель сформулював ідею системності щодо філософії: «Кожна частина філософії є філософське ціле, замкнуте в собі коло, але філософська ідея є в кожній із цих частин в особливій визначеності або особливому елементі. Окреме коло, саме тому, що воно є усередині себе цілісність, розриває межу свого елемента і слугує підставою ширшої сфери; ціле є колом тому, що складається з кіл, кожне з яких є необхідним моментом, так що система їх своєрідних елементів складає всю ідею, яка разом із тим виявляється також і в кожному з них» [5, с. 33].

Представник науки теоретичного знання – філософії права – С. А. Бублик слушно називає системний аналіз найпродуктивнішим дослідницьким методом, застосування якого в юридичній науці є особливо актуальним. Учений зазначає, що «...йдеться про дослідження об’єктів як систем. Система – це ціле, складене з частин, сукупність взаємопов’язаних елементів, цілісність. Звідси перший принцип системного аналізу – цілісність об’єкта як системи, властивості якої не зводяться до суми ознак її елементів, не виводяться з цих ознак. Система характеризується взаємозалежністю цілого й частини, коли кожний елемент залежить від свого місця і своїх функцій у цілісній системі» [6, с. 68].

У літературі його іноді називають систематичним контент-аналізом, який спрямований як на тексти (що завжди традиційно вчиняла юридична наука), так і на систематизацію емпіричних юридичних досліджень [7, с. 128–130]. У рамках правничої науки України (наприклад, І. Заморська) найчастіше системний підхід сприймається як методологічний напрям, основне завдання якого полягає в розробці методів дослідження та у формуванні певних об’єктів – систем різних типів. Такий підхід насамперед припускає, що право – це структурно-елементне утворення, первинним елементом якого є правові норми, які для забезпечення найбільш ефективного

регулювання окремих видів суспільних відносин об'єднуються у відповідні галузі, а також визначає правову нормативність як системне явище соціальної дійсності, яка проявляється через нормативно-правові приписи. Побудова всієї сукупності правових норм на основі певної послідовності та взаємозв'язку дозволяє свідчити про складне, цілісне утворення – систему права [8].

Отже, в основі системного підходу лежить дослідження певного об'єкта як цілісної системи, що має внутрішню структуру, поділяється на складові елементи, і завдання дослідника полягає у тому, щоб визначити їх кількість, порядок організації, зв'язки та взаємодію між ними. У нашому випадку інститут процесуального забезпечення участі осіб у кримінальному провадженні є досить широким поняттям і включає в себе велику сукупність як примусових, так і непримусових заходів. Саме тому використання системного методу дозволяє представити власну класифікацію таких заходів за різними критеріями.

Зазначимо, що не всі методи вивчення правових явищ є дієвими саме для процесуального забезпечення участі осіб у кримінальному провадженні. Так, поширений для абсолютної більшості кримінальних процесуальних досліджень, зокрема й процесуального забезпечення участі осіб у кримінальному провадженні, догматичний метод, даючи хороші результати під час аналіу чинного кримінального законодавства та варіантів його удосконалення, вважається недієвим для досліджень загальнофункціональних особливостей будь-якого напряму державної політики, зокрема кримінальної процесуальної, як підсистеми політики у розслідуванні кримінальних правопорушень. Дійсно, в основу цього методу покладено застосовні до конкретної аналізованої кримінальної процесуальної норми закони формальної логіки, а також сучасні досягнення у сфері граматичного тлумачення нормативно-правових актів [9, с. 157; 10]. Він є цінним і важливим під час тлумачення певних кримінальних процесуальних норм, встановлення їх змісту в контексті правильного нормозастосування; результативним буде і для вирішення питань удосконалення та систематизації законодавства. Проте визначення цілісної системи процесуального забезпечення участі осіб у кримінальному провадженні, розгляд процесуального механізму його застосування, визначення переліку проблем та напрямів їх вирішення нечасто стикається з проблемами вивчення логіко-граматичного змісту конкретних норм.

Серед особливих методів, які мають свою специфіку при дослідженні процесуального забезпечення участі осіб у кримінальному провадженні, важливе місце посідає метод структурно-функціонального аналізу. Як вказує В. С. Горбань, в історії політико-правової думки першим правознавцем, хто використовував цей гносеологічний принцип як основний у своїй науково-дослідницькій програмі, був Єрінг, який обґрунтував його застосування до аналізу права [11]. З позицій вивчення процесуального забезпечення участі осіб у кримінальному провадженні цей метод однозначно є одним із основних, оскільки саме за його допомогою можна встановити роль і значення окремих заходів у роботі всієї системи процесуального забезпечення участі осіб у кримінальному провадженні, яка, своєю чергою, є підсистемою кримінальної процесуальної політики.

А. В. Пехник слушно зауважив, що вивчення політики та її проявів вимагає звернення і до теорії систем, тому що процеси управління й політики невіддільні від принципів функціонування систем управління й політичних систем [12, с. 423]. З огляду на те, що кримінальна процесуальна політика являє собою певну систему, то не викликає сумнівів і застосування досягнень теорії систем та її методології, основою якої є структурний підхід. У багатьох дослідженнях науковці в загальному цей метод представляють як такий, при якому досліджувані явища розглядаються як частини або елементи єдиного, цілісного утворення – певної структури.

Використання функціонально-структурного методу зумовлює застосування й інших підходів моделювання та прогнозування.

Щодо цього, П. Л. Фріс вказує, що модель являє собою спрощене відображення реальності – це менш детальне, менш складне, менш докладне відтворення реально існуючого об'єкта або феномену. Учений вважає, що коли говоримо про моделювання такого соціального феномену, як кримінальне правопорушення, модель, по суті, являє собою не просто спрощення реальності, а відображення реальності через призму певного теоретичного підходу або думки експерта. У цьому сенсі моделювання можна розглядати як більш точне і формалізоване (порівняно з традиційною текстуальною формою) описання теоретичної концепції, висновків експертного аналізу, результатів первинного дослідження. Класичним результатом застосування методу моделювання є розроблення прогнозу. На підставі наведеного П. Л. Фріс резюмує: «прогнозування можна вважати одним із найбільш цінних інструментаріїв моделювання політики у сфері боротьби зі злочинністю» [13, с. 606]. Проте в цьому аспекті вчений свідчить про кримінологічні аспекти вивчення певних законопроєктів, адже визначає позитивні і негативні сторони нормативно-правових актів. Проте метод моделювання може використовуватися і для побудови ефективної моделі процесуального забезпечення участі осіб у кримінальному провадженні, яка відображає її функції та функціонування як системи.

Специфіка дослідження процесуального забезпечення участі осіб у кримінальному провадженні полягає ще й у тому, що ці функції та результати їх реалізації відображаються у реальному житті, що зі свого боку зумовлює потребу у використанні соціологічного підходу, адже саме соціологічні методи можуть відобразити сприйняття й оцінку заходів процесуального забезпечення участі осіб у кримінальному провадженні суспільством, а також свідчити про ефективність реалізації її функцій, наприклад через правозастосування. Про це зазначали науковці, наголошуючи про те, що співвідношення, взаємозв'язок і взаємодія права, його інститутів і норм із соціальною дійсністю є основною проблемою соціології права, адже вона розкривається за двома напрямами: соціальна обумовленість права і соціальна ефективність права [12].

Важливим у дослідженні процесуального забезпечення участі осіб у кримінальному провадженні є доктринальний метод. Коли зазначають про доктринальне правове дослідження, йдеться про дослідження юридичної концепції та принципів усіх типів справ, статутів (законів) і норм. Мета цього методу – стабільність та визначеність

права. Цей спосіб дослідження охоплює систематичний аналіз законодавчого регулювання та правових принципів, що включаються або випливають із нього з метою їх логічного і раціонального впорядкування. Переважно такі дослідження проводяться суддями або викладачами права. До джерел доктринального дослідження належать: тексти законів, періодичні видання та коментарі, звіти комітетів парламенту, правові історії тощо [13].

Висновки. Отже, методологія процесуального забезпечення участі осіб у кримінальному провадженні відіграє значну роль у сприйнятті нових змін реальної сучасної кримінальної процесуальної політики. Методологія пізнання і перетворення сучасного українського права, ґрунтуючись на результатах попередніх кримінальних процесуальних досліджень, дає нам новий погляд на розуміння цього явища, його реальної сутності. Вона включає в себе сукупність загальнонаукових та спеціально-юридичних методів пізнання, які використовуються певною мірою. Найбільшим поширеними методами, які використовуються під час дослідження процесуального забезпечення участі осіб у кримінальному провадженні, є індукції, дедукції, системний, структурно-функціональний.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лук'янова Г. Ю. Методологічні основи дослідження права у сучасній юридичній науці. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2011. № 4. С. 33–43. URL: http://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/2119/1/4-2011lgyusyun.pdf

2. Щедровицкий Г. П. Проблемы методологии системного исследования. М., 1964. 48 с.

3. Панов М. І. Основи методології науки кримінального права. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2017. № 2(9). URL: http://vakp.nlu.edu.ua/article/view/165680/165048

4. Теория государства и права: курс лекцій / под ред. Н. И. Матузова, А. В. Малько. М., 2000. 776 с.

5. Гегель Г.-В. Ф. Сочинения. В 14 т. Т. 1. М.: Государственное издательство политической литературы, 1929. 473 с.

6. Філософія права: навч. посібник / О. О. Бандура, С. А. Бублик, М. Л. Заінчковський та ін.; за заг. ред. М. В. Костицького, Б. Ф. Чміля. К.: Юрінком Інтер, 2000. 336 с.

7. The Value of Systematic Content Analysis in Legal Research. Maryam Salehijam. *International Journal of Law*. Volume 3; Issue 5; September 2017. P. 128–130.

8. Заморська Л. І. Системний підхід у дослідженні правової реальності. *Вісник північного регіонального центру Національної академії правових наук України.* 2016. № 7. С. 38–44. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vprc_2016_7_6

9. Рябчинська О. П. Методологія досліджень проблем кримінального права: постановка проблеми. *Право і Безпека*. 2013. № 1. С. 157–163.

10. Демидова Л. М. Кримінальне право в загальній системі наукових знань: методологічний аспект кримінально-правових досліджень. *Юридичний вісник*. 2015. № 3 (36). С. 139–143.

11. Горбань В. С. Влияние философии Гегеля на формирование и развитие учения о праве Иеринга (начало). *Право и политика*. 2017. № 5. С. 77–97. URL: https://nbpublish.com/library_ read_article.php?id=22214

12. Пехник А. В. Теоретико-методологічні основи дослідження політичного управління як системи. *Актуальні проблеми держави і права*. 2004. № 22 (82). С. 423.

13. Фріс П. Л. Вибрані праці. Івано-Франківськ: Фоліант, 2014. С. 606.

REFERENCES

1. Lukianova H. Yu. (2011). Metodolohichni osnovy doslidzhennia prava u suchasnii yurydychnii nautsi [Methodological foundations of legal research in modern legal science]. *Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav*. № 4. S. 33–43. URL: http://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/2119/1/4-2011lgyusyun.pdf [in Ukrainian].

2. Shchedrovytskyi H. P. (1964). Problemы metodolohyy systemnoho yssledovanyia [Problems of systematic research methodology]. M. 48 s. [in Russian].

3. Panov M. I. (2017). Osnovy metodolohii nauky kryminalnoho prava. *Visnyk Asotsiatsii kryminalnoho prava Ukrainy* [Fundamentals of the methodology of the science of criminal law]. № 2(9). URL: http://vakp.nlu.edu.ua/article/view/165680/165048 [in Ukrainian].

4. Teoryia hosudarstva y prava: kurs lektsyi [Theory of State and Law: a course of lectures] (2000). Pod red. N. Y. Matuzova, A. V. Malko. M. 776 s. [in Russian].

5. Hehel H.-V. F. (1929). Sochynenyia [Compositions]. V 14 t. T. 1. M.: Hosudarstvennoe yzdatelstvo polytycheskoi lyteraturы. 473 s. [in Russian].

6. Bandura O. O., Bublyk S. A., Zainchkovskyi M. L. ta in. (2000). Filosofiia prava: navch. Posibnyk / za zah. red. M. V. Kostytskoho, B. F. Chmilia. K.: Yurinkom Inter. 336 s. [in Ukrainian].

7. The Value of Systematic Content Analysis in Legal Research (2017). Maryam Salehijam. *International Journal of Law*. Volume 3; Issue 5. P. 128–130 [in English].

8. Zamorska L. I. (2016). Systemnyi pidkhid u doslidzhenni pravovoi realnosti. *Visnyk pivnichnoho rehionalnoho tsentru Natsionalnoi akademii pravovykh nauk Ukrainy* [A systematic approach to the study of legal reality]. № 7. S. 38–44. URL: http://nbuv.gov.ua/ UJRN/vprc_2016_7_6 [in Ukrainian].

9. Riabchynska O. P. (2013). Metodolohiia doslidzhen problem kryminalnoho prava: postanovka problem [Methodology of research of criminal law problems: statement of the problem]. *Pravo i Bezpeka*. № 1. S. 157–163 [in Ukrainian].

10. Demydova L. M. (2015). Kryminalne pravo v zahalnii systemi naukovykh znan: metodolohichnyi aspekt kryminalno-pravovykh doslidzhen [Criminal law in the general system of scientific knowledge: methodological aspect of criminal law research]. *Yurydychnyi visnyk*. № 3 (36). S. 139–143 [in Ukrainian].

11. Horban V. S. (2017). Vlyianye fylosofyy Hehelia na formyrovanye y razvytye uchenyia o prave Yerynha (nachalo) [Influence of Hegel's philosophy on the formation and development of the doctrine of Iering's law (beginning)]. *Pravo y polytyka.* № 5. S. 77–97. URL: https://nbpublish.com/library_read_article. php?id=22214 [in Russian].

12. Pekhnyk A. V. (2004). Teoretyko-metodolohichni osnovy doslidzhennia politychnoho upravlinnia yak systemy [Theoretical and methodological foundations of the study of political management as a system]. *Aktualni problemy derzhavy i prava*. № 22 (82). S. 423 [in Ukrainian].

13. Fris P. L. Vybrani pratsi [Selected works]. Ivano-Frankivsk: Foliant, 2014. S. 606 [in Ukrainian].

V. V. Topchiy, A. V. Svintsytskyi. Methodological Principles for Ensuring the Participation of Persons During Criminal Proceedings

The article discusses the methods used in the study of the problem of procedural support of the participation of persons in criminal proceedings. It is noted that procedural support of the participation of persons in criminal proceedings is a relatively new institution of the criminal process, and therefore requires in-depth scientific knowledge. It is the methodology of knowledge of law that gives a new perspective on the understanding of the essence of the procedural provision of the participation of persons in criminal proceedings. In this way, the methodology makes it possible to promote the development of the theory and practice of the implementation of law, including its transformation and improvement.

Considering the issue of the methodology of procedural support for the participation of persons in criminal proceedings, it was determined that it is advisable to use a multi-level approach, to a greater extent, general methods of scientific knowledge are used – analysis and synthesis, ascent from the abstract to the concrete, etc. (philosophical methodology); general for many sciences, interdisciplinary methods of cognition – system and organizational analysis, cybernetic, synergistic approaches, etc. (general scientific methodology); theory and methods of a specific science, field of knowledge; technique, a set of operations and procedures used in specific studies.

It has been established that the use of a system approach is widespread, which is based on the study of a certain object as a complete system that has an internal structure, is divided into constituent elements, and the task of the researcher is to determine their number, order of organization, connections and interaction between them. In our case, the institution of procedural support of the participation of persons in criminal proceedings is a rather broad concept and includes a large set of both coercive and non-coercive measures. That is why the use of the system method allows you to present your own classification of such measures according to various criteria.

It has been proven that the methodology of procedural support of the participation of persons in criminal proceedings plays a significant role in the perception of new changes in real modern criminal procedural policy. The methodology of knowledge and transformation of modern Ukrainian law, based on the results of previous criminal procedural studies, gives us a new perspective on the understanding of this phenomenon, its real essence. It includes a

set of general scientific and special legal methods of cognition, which are used to one degree or another. The most common methods used during the study of procedural support of the participation of persons in criminal proceedings are induction, deduction, systemic, structural and functional.

***Keywords**: criminal proceedings, criminal process, procedural support of persons in criminal proceedings, coercive measures, obligations, methodology, system method, structural-functional method.*

Стаття надійшла до редколегії 10 листопада 2022 року

Наукове видання

ІРПІНСЬКИЙ ЮРИДИЧНИЙ ЧАСОПИС

Науковий журнал
2022. Випуск 2 (9)

НАД ВИПУСКОМ ПРАЦЮВАЛИ:

Відповідальний за випуск	**Бодунова О. М.**
Редактор-коректор	**Грабарчук М. М.**
Технічне редагування та комп'ютерне верстання	**Лисенко О. В.**

Підп. до друку 14.12.2022. Формат 75 × 108/16.
Ум.-друк. арк. 9.6. Обл.-вид. арк. 9.8.
Тираж 300 пр. Зам. № 1025.

Видавець і виготовлювач
Університет державної фіскальної служби України
вул. Університетська, 31, м. Ірпінь, Київська обл., 08201
38(097)437-85-39
e-mail: irpin-yur-chas@ukr.net

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої діяльності
до Державного реєстру видавців, виготовлювачів
і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК № 5104 від 20.05.2016